

Sygn. akt II UK 413/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Beata Gudowska

w sprawie z wniosku M. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P.
o zasiłek macierzyński,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 28 listopada 2016 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego w P.
z dnia 11 lutego 2015 r., sygn. akt VIII Ua (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu - Sądowi Ubezpieczeń Społecznych w P. do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 11 lutego 2015 r., VIII Ua (...), Sąd Okręgowy - Sąd
Ubezpieczeń Społecznych w P., w sprawie z wniosku M. K. o zasiłek macierzyński,

oddalił apelację pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddziału w P. od wyroku Sądu Rejonowego w P. (pkt I) oraz zasądził od pozwanego na rzecz wnioskodawczynie kwotę 90 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym (pkt II).

Według okoliczności sprawy zaskarżoną decyzją z dnia 5 lutego 2014 r. organ rentowy odmówił wnioskodawczynie prawa do uzupełniającej części zasiłku macierzyńskiego za okres ustalony przepisami k.p. jako okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego w okresie od dnia 16 listopada 2013 r. do dnia 29 listopada 2013 r. oraz zasiłku macierzyńskiego za okres ustalony przepisami k.p. jako okres urlopu rodzicielskiego w okresie od dnia 30 listopada 2013 r. do dnia 30 maja 2014 r. z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Organ rentowy wskazał, że w dniu 1 czerwca 2013 r. wnioskodawczynie urodziła dziecko i zaczęła pobierać zasiłek macierzyński, który był jej wypłacony za okres od dnia 1 czerwca 2013 r. do dnia 18 października 2013 r. (w wymiarze 20 tygodni) oraz za czas dodatkowego urlopu macierzyńskiego w wymiarze 4 tygodni w okresie od dnia 19 października 2013 r. do dnia 15 listopada 2013 r. Bezpośrednio po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego (od dnia 1 stycznia 2012 r.) pracownik ma prawo do dodatkowego urlopu macierzyńskiego w wymiarze 4 tygodni - w przypadku urodzenia jednego dziecka. Wniosek o przyznanie zasiłku macierzyńskiego z tego tytułu powinien być złożony nie później niż do dnia zakończenia udzielonego wcześniej dodatkowego urlopu, za który wypłacono zasiłek macierzyński. Dotychczasowy okres pobierania zasiłku macierzyńskiego upłynął w dniu 15 listopada 2013 r., a wniosek o przedłużenie jego wypłaty wpłynął do organu rentowego w dniu 8 stycznia 2014 r. Organ rentowy uznał, że nie było przeszkód do złożenia wniosku o wypłatę uzupełniającej części zasiłku macierzyńskiego za okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego oraz zasiłku macierzyńskiego za okres urlopu rodzicielskiego w terminie przewidzianym przepisami i nie uznał wyjaśnień wnioskodawczynie co do nie dotrzymania tego terminu za wystarczające.

Zaskarżając powyższą decyzję wnioskodawczynie wskazała, że w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą zawarła umowę z księgową, która miała przygotować wnioski do ZUS o przyznanie zasiłku macierzyńskiego, w tym za

uzupełniającą część dodatkowego urlopu macierzyńskiego. Ponieważ odwołująca nie otrzymała zasiłku macierzyńskiego, uzyskała informację, że wniosek nie został wysłany, stąd złożyła wniosek o jego wypłatę z wnioskiem o przywrócenie terminu.

Na rozprawie w dniu 5 września 2014 r. pełnomocnik odwołującej doprecyzował odwołanie wskazując, że odwołująca domaga się zmiany zaskarżonej decyzji i przyznania prawa do części zasiłku macierzyńskiego za okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego od dnia 16 listopada 2013 r. do dnia 29 listopada 2013 r. oraz zasiłku macierzyńskiego za okres urlopu rodzicielskiego od dnia 30 listopada 2013 r. od dnia 30 maja 2014 r.

Nie było wątpliwe, że wnioskodawczyni złożyła wniosek o przyznanie jej zasiłku macierzyńskiego za okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego oraz urlopu rodzicielskiego jednocześnie z wnioskiem o przywrócenie terminu w dniu 8 stycznia 2014 r., wskazując że jej mąż nie korzystał z urlopów macierzyńskiego i rodzicielskiego i nie występował o wypłatę świadczeń z tego tytułu.

Wyrokiem z dnia 5 września 2014 r. Sąd Rejonowy w P. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawczyni prawo do części zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający okresowi dodatkowego urlopu macierzyńskiego od dnia 16 listopada 2013 r. do dnia 29 listopada 2013 r. oraz zasiłku macierzyńskiego za okres odpowiadający urlopowi rodzicielskiemu od dnia 30 listopada 2013 r. do dnia 30 maja 2014 r., zaś Sąd Okręgowy w P. zaskarżonym wyrokiem oddalił apelację organu rentowego, dzielając ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu pierwszej instancji. Sąd drugiej instancji wskazał, że na podstawie art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 372 ze zm. - dalej „ustawa zasiłkowa”), zasiłek macierzyński przysługuje m. in. ubezpieczonej, która w okresie ubezpieczenia chorobowego albo w okresie urlopu wychowawczego: urodziła dziecko. Zgodnie z art. 29 ust. 5 ustawy zasiłek macierzyński przysługuje przez okres ustalony przepisami Kodeksu pracy jako okres urlopu macierzyńskiego, okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego, okres urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego lub okres dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego oraz okres urlopu rodzicielskiego. Zgodnie z art. 182¹ § 1 k.p. pracownica ma prawo do dodatkowego urlopu macierzyńskiego w

wymiarze określonym w art. 180 § 1 pkt 1 k.p. i art. 180 § 1 pkt 2-5 k.p. Urlop ten (w myśl § 2) jest udzielany jednorazowo w wymiarze tygodnia lub wielokrotności, bezpośrednio po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego. Dodatkowego urlopu macierzyńskiego udziela się na pisemny wniosek pracownicy, składany w terminie nie krótszym niż 14 dni przed rozpoczęciem korzystania z tego urlopu: pracodawca jest obowiązany uwzględnić wniosek pracownicy (§ 3). Dodatkowy urlop macierzyński jest urlopem fakultatywnym, przysługującym bezpośrednio po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego. Pracodawca nie ma jakiegokolwiek wpływu na to czy pracownica skorzysta z prawa do dodatkowego urlopu, aby jednak mogła z niego skorzystać musi podjąć jednoznaczną decyzję i to już na etapie składania wniosku. Urlop ten musi być bowiem udzielony jednorazowo, a więc nie można go dzielić i przedłużać, musi być określony we wniosku jako wielokrotność tygodnia i musi być rozpoczęty bezpośrednio po obowiązkowym urlopie macierzyńskim. Przerwę między „zwykłym” urlopem macierzyńskim a dodatkowym urlopem macierzyńskim należy ocenić jako uchylającą uprawnienie pracownika i uprawniającą pracodawcę do odmowy udzielenia dodatkowego urlopu macierzyńskiego. Wniosek w sprawie dodatkowego urlopu macierzyńskiego pracownik powinien złożyć, zgodnie z 182¹ § 3 k.p., najpóźniej na 14 dni przed jego rozpoczęciem, co ogranicza niepewność pracodawcy, co do terminu zakończenia przez pracownika okresu nieobecności związanej z macierzyństwem, ale nie pozostaje też bez wpływu na prawo do zasiłku macierzyńskiego i jego wysokość, który wypłaca organ rentowy. Za czas urlopu macierzyńskiego, dodatkowego urlopu macierzyńskiego, urlopu ojcowskiego oraz urlopu rodzicielskiego przysługuje zasiłek macierzyński na zasadach i warunkach określonych odrębnymi przepisami (art. 184 k.p.). Zgodnie z § 18 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 kwietnia 2012 r. w sprawie określenia dowodów stanowiących podstawę przyznania i wypłaty zasiłków z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. z 2014 r., poz. 1594 – dalej „rozporządzenie”) dowodem stanowiącym podstawę przyznania i wypłaty zasiłku macierzyńskiego przysługującego ubezpieczonemu za okres ustalony przepisami kodeksu pracy jako okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego albo dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, w razie gdy zasiłek macierzyński za okres

bezpośrednio poprzedzający okres objęty wnioskiem o udzielenie takiego urlopu był pobierany przez tego ubezpieczonego jest wniosek ubezpieczonego złożony płatnikowi zasiłku macierzyńskiego przed terminem rozpoczęcia korzystania z tego zasiłku za okres ustalony przepisami Kodeksu pracy jako okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego albo dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. Zgodnie z kolei z § 18a ust. 3 rozporządzenia dowodem stanowiącym podstawę przyznania i wypłaty zasiłku macierzyńskiego przysługującego ubezpieczonemu za okres ustalony przepisami k.p. jako okres urlopu rodzicielskiego, w razie gdy zasiłek macierzyński za okres bezpośrednio poprzedzający okres objęty wnioskiem o udzielenie tego urlopu był pobierany przez tego ubezpieczonego jest wniosek ubezpieczonego złożony płatnikowi zasiłku macierzyńskiego przed terminem rozpoczęcia korzystania z tego zasiłku za okres ustalony przepisami kodeksu pracy jako okres urlopu rodzicielskiego - w przypadku, ubezpieczonego niebędącego pracownikiem.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że brak racjonalnych przesłanek by art. 182¹ § 3 k.p. stosować do osób prowadzących działalność gospodarczą. Zgodnie z art. 67 ust. 1 ustawy zasiłkowej, roszczenie o wypłatę zasiłku chorobowego, wyrównawczego, macierzyńskiego oraz opiekuńczego przedawnia się po upływie 6 miesięcy od ostatniego dnia okresu, za który zasiłek przysługuje, co oznacza, że osoba uprawniona do urlopu macierzyńskiego, o ile chce zachować roszczenie o wypłatę uzupełniającego zasiłku macierzyńskiego jest zobowiązana do złożenia wniosku o przyznanie i wypłatę zasiłku macierzyńskiego w okresie 6 miesięcy licząc od ostatniego dnia okresu, za który zasiłek przysługuje. Prawo do uzupełniającej części zasiłku macierzyńskiego i jego wypłata nie jest związane z koniecznością złożenia wniosku o udzielenie dodatkowego urlopu macierzyńskiego na 14 dni przed jego rozpoczęciem. Organ rentowy przy rozpoznawaniu wniosku o uzupełniającą część zasiłku macierzyńskiego jest zobowiązany ustalić czy osobie zainteresowanej przysługuje prawo do urlopu macierzyńskiego, po ustaleniu, że prawo przysługuje, czy urlop został wykorzystany przez okres ustalony przepisami kodeksu pracy oraz czy nie nastąpił upływ terminu przedawnienia roszczenia. Dopiero w tak ustalonych

okolicznościach organ rentowy może rozstrzygnąć o przyznaniu i wypłacie uzupełniającego zasiłku macierzyńskiego.

Wnioskodawczyni prowadziła pozarolniczą działalność gospodarczą i była objęta dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym, stąd - na podstawie art. 29 ust. 5a ustawy zasiłkowej - przysługuje jej prawo do uzupełniającej części zasiłku macierzyńskiego, wypłacanego przez ZUS. Wniosek o przyznanie i wypłatę uzupełniającego zasiłku macierzyńskiego został złożony w dniu 8 stycznia 2014 r.

W ocenie Sądu drugiej instancji określenie terminu do złożenia wniosku o wypłatę tego świadczenia zawarte w § 18 ust. 2 i w § 18a ust. 2 rozporządzenia dla ubezpieczonych niebędących pracownikami nastąpiło z przekroczeniem materii ustawowej (upoważnienia ustawowego zawartego w ustawie zasiłkowej).

Rozporządzenie zostało wydane na podstawie art. 59 ust. 15 oraz art. 61 ust. 3 ustawy zasiłkowej. W ocenie Sądu Okręgowego nie można uznać, że dokumentem stanowiącym podstawę wypłaty zasiłków jest wniosek złożony w terminie określonym w tych przepisach. Według Sądu drugiej instancji dowodami stanowiącymi podstawę przyznania i wypłaty zasiłku macierzyńskiego (...) dla tej kategorii ubezpieczonych zgodnie z § 18 ust. 1 jest oświadczenie pracodawcy o okresach udzielonego dodatkowego urlopu macierzyńskiego albo dodatkowego urlopu macierzyńskiego na warunkach urlopu macierzyńskiego (...) – w przypadku pracownika, któremu zasiłek macierzyński jest wypłacany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Natomiast w myśl § 18a ust. 1 dowodami stanowiącymi podstawę przyznania i wypłaty zasiłku macierzyńskiego, przysługującego za okres ustalony przepisami k.p. jako okres urlopu rodzicielskiego, w razie gdy zasiłek macierzyński za okres bezpośrednio poprzedzający okres objęty wnioskiem o udzielenie tego urlopu był pobierany przez tego ubezpieczonego są: oświadczenie ubezpieczonego o braku zamiaru korzystania przez drugiego z rodziców dziecka w okresie wskazanym we wniosku z zasiłku macierzyńskiego za okres ustalony przepisami k.p. jako okres urlopu macierzyńskiego albo oświadczenie ubezpieczonego o okresie, w którym drugi z rodziców dziecka zamierza korzystać z zasiłku macierzyńskiego za okres tego urlopu, w okresie objętym wnioskiem albo - potwierdzone przez pracodawcę za zgodność kopie takiego oświadczenia - w

przypadku pracownika, któremu zasiłek macierzyński jest wypłacany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych

W świetle powyższego Sąd Okręgowy uznał, że przepis § 18 ust. 2 i § 18a ust. 2 rozporządzenia są niezgodne z art. 67 ustawy zasiłkowej, który wskazuje, że roszczenie o wypłatę zasiłku chorobowego, wyrównawczego, macierzyńskiego oraz opiekuńczego przedawnia się po upływie 6 miesięcy od ostatniego dnia okresu za który zasiłek przysługuje. Przepis ten wyraźnie wskazuje, że z wnioskiem o wypłatę tych zasiłków osoby uprawnione (zarówno będący pracownikami jak i nimi nie będący), mogą wystąpić najpóźniej przed upływem ostatniego dnia okresu, za który zasiłek przysługuje.

W skardze kasacyjnej od tego wyroku, zaskarżając go w całości, pełnomocnik organu rentowego zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie - § 18 pkt 2 i § 18a pkt 2 rozporządzenia, art. 29 ust. 5 oraz art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego, wskutek przyjęcia, że „osoba niebędąca pracownikiem uprawniona do urlopu macierzyńskiego, o ile chce zachować roszczenie o uzupełniający zasiłek macierzyński jest zobowiązana do złożenia wniosku o przyznanie i wypłatę zasiłku macierzyńskiego w okresie 6 miesięcy liczonego od ostatniego dnia okresu, za który zasiłek przysługuje”. Nadto zarzucił naruszenie § 18 pkt 2 i § 18a pkt 2 rozporządzenia w związku z art. 59 ust. 15 ustawy zasiłkowej wskutek przyjęcia, że „określenie terminu do złożenia wniosku o wypłatę tego świadczenia w § 18 ust. 2 i w § 18a ust. 2 rozporządzenia (...) dla ubezpieczonych nie będących pracownikami nastąpiło z przekroczeniem materii ustawowej, a przez to nie można uznać, że dokumentem stanowiącym podstawę wypłaty zasiłków jest wniosek złożony w terminie określonym w/w przepisach”. Skutkiem tego naruszenia jest przyjęcie przez Sąd Okręgowy, że wnioskodawczyni „ma prawo do uzupełniającej części zasiłku macierzyńskiego za okres ustalony przepisami k.p. jako okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego od dnia 16 listopada 2013 r. do dnia 29 listopada 2013 r. oraz zasiłku macierzyńskiego za okres ustalony przepisami k.p. jako okres urlopu rodzicielskiego od dnia 30 listopada 2013 r. do dnia 30 maja 2014 r. z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej”. Pełnomocnik skarżącego wniósł o uchylenie wyroku

Sądu Okręgowego w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania wraz z orzeczeniem o kosztach zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym według norm.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Analogiczny jak w niniejszej sprawie problem, był już przedmiotem oceny Sądu Najwyższego, który w wyroku z dnia 12 kwietnia 2016 r., I UK 146/15 (dotąd niepublikowany), trafnie przyjął, że przewidziane w § 18 pkt 2 i § 18a pkt 3 rozporządzenia terminy mają charakter terminów prawa materialnego (terminu zawitego) a ich niezachowanie uniemożliwia skuteczne dochodzenie roszczeń. W uzasadnieniu tego stanowiska – w pełni podzielanym przez obecny skład - Sąd Najwyższy wskazał, że nietrafne jest stanowisko, iż wyłączną podstawę ustalenia prawa do dochodzonych w sprawie świadczeń jest powołany w podstawach zaskarżenia art. 29 ust. 5 ustawy zasiłkowej, zaś kwestię przedawnienia tego prawa reguluje art. 67 ust. 1 tej ustawy, przyjmując że „określenie terminu do złożenia wniosku o wypłatę świadczenia w § 18 pkt 2 i § 18a pkt 3 rozporządzenia (...) nastąpiło z przekroczeniem materii ustawowej (...) oraz, że nie można uznać, że dokumentem stanowiącym podstawę wypłaty zasiłków jest wniosek złożony w terminie określonym w/w przepisach”. W motywach zaskarżonego wyroku wyrażono też pogląd, że w przepisach powołanego rozporządzenia, zgodnie z zakresem delegacji wynikającym z art. 59 ust. 15 ustawy zasiłkowej, winny być wymienione jedynie dowody, które stanowią podstawę wypłaty świadczeń przez płatnika, a wśród tych dowodów - wniosek o świadczenie złożony u płatnika przed rozpoczęciem korzystania z tego zasiłku.

Założenie to nie może zostać podzielone.

Zgodnie z § 18 pkt 2 i § 18a pkt 3 rozporządzenia, w brzmieniu obowiązującym w okolicznościach sprawy, warunkiem koniecznym i jednym z dowodów stanowiących podstawę przyznania i wypłaty zasiłku macierzyńskiego za okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego (dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego) i urlopu rodzicielskiego - w przypadku ubezpieczonego niebędącego pracownikiem - jest złożenie płatnikowi wniosku o wypłatę zasiłku

macierzyńskiego przed terminem rozpoczęcia korzystania z tego zasiłku za okres ustalony przepisami Kodeksu pracy.

Pierwszy z wymienionych przepisów, w jego brzmieniu pierwotnym, obowiązującym w okresie od dnia 9 maja 2012 r. do dnia 25 listopada 2013 r., był – jak trafnie zarzuca skarga - przedmiotem kontroli dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 24 marca 2015 r., P 42/13 (OTK-A 2015 nr 3, poz. 33). W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł że przepis ten w zakresie, w jakim określa termin do złożenia wniosku o wypłatę zasiłku macierzyńskiego, jest zgodny z art. 59 ust. 15 ustawy zasiłkowej oraz art. 92 ust. 1 Konstytucji RP i stanowisko to - zgodnie z art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, jest wiążące dla wszystkich innych organów władzy publicznej, w tym również organów władzy sądowniczej (sądy powszechne oraz Sąd Najwyższy). Oznacza to w okolicznościach sprawy, że kontrolowany przez Trybunał Konstytucyjny § 18 pkt 2 rozporządzenia, również w zakresie oznaczonego w nim terminu, nie został wydany z przekroczeniem delegacji ustawowej zawartej w art. 59 ust. 15 ustawy zasiłkowej, nie można więc przyjąć, że oceniany przepis nie mógł wprowadzić terminu prawa materialnego, którego niedochowanie powodowałoby utratę prawa do zasiłku macierzyńskiego, wobec bezskuteczności dochodzenia tego uprawnienia. Taką funkcję spełniają bowiem terminy prawa materialnego, po upływie których roszczenie (żądanie) wygasa (prekluzja) bądź staje się niezaskarżalne (przedawnienie). Trzeba zauważyć, że oceniany przez Trybunał Konstytucyjny § 18 pkt 2 rozporządzenia został znowelizowany przez rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 listopada 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia dowodów stanowiących podstawę przyznania i wypłaty zasiłków z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Po nowelizacji rozporządzenie określało w osobnych paragrafach: w dotychczasowym § 18 (pkt 2) - dowody stanowiące podstawę przyznania i wypłaty zasiłku macierzyńskiego za okres urlopu macierzyńskiego i dodatkowego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, a w nowym § 18a (pkt 3) - dowody stanowiące podstawę do przyznania i wypłaty zasiłku macierzyńskiego za okres urlopu rodzicielskiego. W § 18a pkt 3 wprowadzono przy tym, identyczny z występującym uprzednio w § 18 pkt 2, materialnoprawny termin złożenia wniosku o przyznanie i wypłatę zasiłku

macierzyńskiego. Przepisy te obowiązywały w okresie istotnym dla rozstrzygnięcia sprawy.

Uzasadniając orzeczenie potwierdzające zgodność § 18 pkt 2 rozporządzenia z art. 59 ust. 15 ustawy zasiłkowej (a także z art. 92 ust. 1 Konstytucji RP), Trybunał Konstytucyjny stwierdził, między innymi, że ustawa zasiłkowa wprawdzie rozróżnia ubezpieczonych będących pracownikami (na gruncie Kodeksu pracy) i niebędących nimi, ale w szeregu odesłań do Kodeksu pracy – także w przypadku odesłań zawartych w art. 29 ust. 5 i 5a – nie różnicuje obu tych grup. Nie pozostaje to bez wpływu na ukształtowanie ich sytuacji w zakresie prawa do zasiłku macierzyńskiego. Wyrażenie „przez okres”, użyte w art. 29 ust. 5 i 5a ustawy zasiłkowej do wyznaczenia okresu zasiłkowego, służy uwypukleniu tego, że zasiłek przysługuje i stąd zasadniczo winien być wypłacany (pobierany) – w trakcie – urlopu bądź równoważnego mu okresu. Trybunał stwierdził ponadto, że w stosunku do ubezpieczonych, którzy nie dysponują prawem do urlopów, przepisy Kodeksu pracy określające długość trwania dodatkowego urlopu macierzyńskiego (art. 182¹) oraz urlopu rodzicielskiego (art. 182^{1a}) wskazują przede wszystkim na analogiczne do tych urlopów okresy zasiłkowe, tj. okresy, w trakcie których ubezpieczonemu przysługuje zasiłek macierzyński. Jako że ubezpieczeni niebędący pracownikami nie korzystają z urlopów, nie występują (jednak) o ich udzielenie. Samo zaś ubieganie się o zasiłek jest fakultatywne. Chcąc zatem uzyskać to świadczenie, ubezpieczony niebędący pracownikiem musi zwrócić się do jego płatnika z odpowiednim wnioskiem. W § 18 pkt 2 rozporządzenia (analogicznie w § 18a pkt 3, dotyczącym zasiłku macierzyńskiego przysługującego przez okres odpowiadający okresowi rodzicielskiego), prawodawca przesądził, że wnioskiem tym ma być wniosek o przyznanie i wypłatę zasiłku. Skoro w wypadku ubezpieczonych niebędących pracownikami okres zasiłkowy tak samo uzależniony jest od woli konkretnego uprawnionego (w granicach wyznaczonych przepisami ustawy zasiłkowej i Kodeksu pracy), to wniosek ubezpieczonego niebędącego pracownikiem o przyznanie i wypłatę zasiłku macierzyńskiego powinien wykazywać datę stanowiącą początkowy termin okresu zasiłkowego. Wreszcie – podobnie jak wniosek o udzielenie dodatkowego urlopu macierzyńskiego lub urlopu rodzicielskiego – wniosek

ubezpieczonego niebędącego pracownikiem o przyznanie i wypłatę zasiłku macierzyńskiego „za okres ustalony przepisami Kodeksu pracy jako okres dodatkowego urlopu macierzyńskiego” (§ 18 pkt 2 rozporządzenia) lub „(...) urlopu rodzicielskiego” (§ 18a pkt 3 rozporządzenia) winien być złożony przed rozpoczęciem korzystania z tego świadczenia pieniężnego, a tym samym przed początkiem okresu zasiłkowego. Warunek ten został jedynie wyartykułowany w zaskarżonym § 18 pkt 2 (i odpowiednio w § 18a pkt 3) rozporządzenia. Trybunał Konstytucyjny podzielił również w tym zakresie pogląd Prokuratora Generalnego, że określenie w rozporządzeniu terminu złożenia wniosku o przyznanie i wypłatę zasiłku jest konsekwencją odpowiedniego zastosowania wobec ubezpieczonych niebędących pracownikami przepisów działu ósmego Kodeksu pracy i uwzględnienia różnic między opisanymi wnioskami (o urlop oraz o przyznanie i wypłatę).

Odnosząc się do przedstawionego mu zarzutu przekroczenia przez § 18 pkt 2 (oraz § 20 pkt 3) rozporządzenia upoważnienia ustawowego zawartego w art. 59 ust. 15 ustawy zasiłkowej (a w konsekwencji naruszenia art. 92 ust. 1 Konstytucji RP), Trybunał stwierdził natomiast, że użyte w art. 59 ust. 15 ustawy zasiłkowej wyrażenie „inne dowody” odnosi się do środków dowodowych, rozumianych jako rzeczowe źródła dowodowe w postaci dokumentów, innych niż zaświadczenie lekarskie (będące jedynym wprost unormowanym przez ustawodawcę środkiem dowodowym). Za taką interpretacją przemawiało zwłaszcza: zamieszczenie analizowanego przepisu w rozdziale 10 ustawy zasiłkowej, zatytułowanym (w istotnym fragmencie) „Dokumentowanie prawa do zasiłków”, oraz funkcja ujętej w tym rozdziale materii. W tym kontekście zaświadczenie pracodawcy o okresie udzielonego urlopu jest dowodem (środkiem dowodowym umożliwiającym poznanie) wyrażonej przez pracownika woli skorzystania z przysługującego mu prawa do urlopu, a zarazem pośrednim dowodem woli zrealizowania sprzężonego z nim uprawnienia do zasiłku macierzyńskiego. W przypadku ubezpieczonego niebędącego pracownikiem treść stosownego wniosku przedstawionego organowi rentowemu potwierdza zaś (pośrednio) wolę potraktowania okresu wskazanego przez tę osobę we wniosku jako okresu zasiłkowego równoważnego okresowi

właściwego urlopu, a także (bezpośrednio) wolę skorzystania przez nią w trakcie tego okresu z zasiłku macierzyńskiego.

Trybunał wyjaśnił też, że czym innym jest, przewidziany w art. 67 ust. 1 ustawy zasiłkowej, sześciomiesięczny termin zgłoszenia roszczeń zasiłkowych, a czym innym, wskazany w zaskarżonych przepisach (rozporządzenia), termin złożenia wniosku o przyznanie i wypłatę zasiłku macierzyńskiego. Trybunał nie znalazł przy tym przekonujących argumentów za tym, by przez pryzmat tego przepisu dokonywać wykładni (językowej) art. 29 ust. 5 i 5a ustawy zasiłkowej, definiującego okresy zasiłkowe.

Respektując przedstawione rozstrzygnięcie TK, Sąd Najwyższy uznał zatem, że nie ma racji Sąd drugiej instancji, przyjmując, że sytuacja prawna ubezpieczonej w zakresie możliwości uzyskania przez nią zasiłku macierzyńskiego przysługującego po ustaniu zatrudnienia nie może być nigdy analizowana w aspekcie relacji pracowniczych. W odniesieniu do ubezpieczonych niebędących pracownikami ustawa zasiłkowa nie wprowadza bowiem odrębnej regulacji, a powołany przez ten Sąd jako podstawa prawna rozstrzygnięcia zawartego w zaskarżonym wyroku art. 29 ust. 5 ustawy zasiłkowej oraz wynikające z niego odesłanie do przepisów kodeksowych dotyczy, zarówno pracowników, jak i ubezpieczonych z innego tytułu.

Stąd też, chcąc skorzystać ze świadczeń zasiłkowych za kolejne okresy, wnioskodawczyni powinna, stosownie do § 18 pkt 2 i § 18a pkt 3 rozporządzenia, przed terminem rozpoczęcia korzystania z tych zasiłków złożyć w organie rentowym będącym ich płatnikiem wniosek o te świadczenia, czego jednak nie uczyniła.

Z tych względów (mając na uwadze wniosek skarżącego) na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., orzeczono jak w sentencji.

r.g.